

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІКУВАННЯ ГІПЕРТОНІЧНОЇ ХВОРОБИ ІЗ СУПУТНИМ СИНДРОМОМ ПОДРАЗНЕНОГО КИШЕЧНИКУ З ЗАКРЕПАМИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ КОМБІНАЦІЇ ГЛУТАРГІНУ ТА ГЕПАФОРТЕ ЗА ВМІСТОМ ОСИДУ НІТРОГЕНУ

Л.М. Іванова, О.А. Холіна, Г.С. Ліпатнікова, Х.О. Сабковська
ДЗ «Луганський державний медичний університет»

Вступ

Гіпертонічна хвороба (ГХ) одне із найбільш розповсюджених хронічних захворювань людини. За даними популяційних досліджень, майже у 15-20% дорослого населення України виявляють підвищення артеріального тиску (АТ), у осіб похилого віку поширеність ГХ становить 30-40% [1]. Підвищення АТ є основним фактором ризику захворюваності та смертності від інсульту, ішемічної хвороби серця, серцевої недостатності та хронічної ниркової недостатності [2, 3]. Відмічається нерідке сполучення ГХ з іншими хронічними хворобами, в тому числі з ураженнями органів травлення [4]. В останній час, зокрема, зростає частота поєднання ГХ та синдрому подразненого кишечника (СПК) [5]. Частота розповсюдження СПК в популяції населення складає 30-40%. Медико-соціальне значення пов'язане з розвитком цього патологічного процесу в осіб молодого, найбільш працездатного віку та значними затратами на його діагностику і лікування [5, 6, 7].

Спільним для ГХ та СПК є не тільки їх значна розповсюдженість, але і психоемоціональні прояви, метаболічні порушення, особливо ендотеліальна дисфункція (ЕДФ), підвищення рівня у крові хворих активних форм кисню [8, 9]. Ендотеліальні клітини здатні продукувати медіатори як вазодилатації (оксид азоту, простагліцин), так і вазоконстрикції (ендотелій, тромбоксан А2) [10, 11, 12]. За даними літератури, ЕДФ викликає дисбаланс між вазоконстрикторними та вазодилаторними системами [13].

Оксид азоту (NO) являється найпотужнішим із відомих ендогенних вазо-дилататорів [14]. В нормі він відіграє важливу роль в регуляції скоротливої активності міокарду, судинного тону, згортання крові та клітинної проліферації [15]. При ГХ рівень вільнора-

дікальних процесів в судинній стінці підвищений, що знижує біодоступність NO [16, 17]. В той же час роль ЕДФ у патології травної системи вивчена менш детально. Так, в доступній нам літературі не знайдено даних про можливу роль NO у патогенезі СПК.

Сучасні підходи до лікування коморбідної патології значно розширюють показання до комбінованої терапії [7, 18]. При розробці раціональних підходів до оптимізації лікування хворих на ГХ в сполученні з СПК нашу увагу привернула можливість використання при даній поєднаній патології комбінації глутаргіну та гепафорте.

Глутаргін має широкий спектр фармакологічної дії, проявляючи антиоксидантні, мембраностабілізуючі, гепатозахисні, детоксикуючі, імуномодулюючі, протизапальні, жовчогонні, репаративні властивості, а L-аргінін в складі глутаргіну є донатором NO [18].

Гепафорте - це гепатозахисний препарат, який знижує активність перекисного окислення ліпідів та нормалізує стан системи антиоксидантного захисту організму, зменшує ризик виникнення атеросклерозу. Цей препарат широко використовується в лікуванні хворих на хронічну патологію печінки різного генезу [18, 19].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до основного плану науково-дослідних робіт (НДР) Луганського державного медичного університету та є фрагментом НДР кафедри пропедевтики внутрішньої медицини "Клініко-патогенетичні механізми у хворих на гіпертонічну хворобу в сполученні з дисбіозом кишечника та їх корекція" (№ держреєстрації 0106U010960).

Мета - вивчити вплив комбінації препаратів глутаргіну та гепафорте на вміст NO в комплексній терапії хворих на ГХ в сполученні з СПК.

Матеріали та методи дослідження

Всі хворі знаходились на лікуванні в кардіологічному відділенні Луганського обласного кардіологічного диспансеру або в Луганській лікарні УМВС.

Обстежені хворі були розподілені на дві групи, рандомізовані за віком, статтю та клінічним діагнозом, який був однаковим: основна група (89 осіб) та група зіставлення (56 осіб). Хворі обох груп отримували однакову стандартну терапію (інгібітори АПФ, β-блокатори, діуретики, прокінетики, пробіотики, проносні), що рекомендована ВООЗ/МТГ (1999), Українською асоціацією кардіологів (2004) для лікування ГХ та Римським ПІ Консенсусом для лікування СПК.

Хворі основної групи додатково до базисної терапії отримували глутаргін по 0,75 г тричі на добу впродовж 2-х тижнів з подальшим зменшенням дози до 0,5 г тричі на добу впродовж 2 тижнів, а потім по 0,25 г тричі на добу впродовж 1 місяця та по 1 табл. 2 рази на добу ще впродовж 1 місяця. Гепафорте призначали по 2 капсули тричі на добу всередину впродовж 1 місяця.

Контрольну групу для визначення референтної норми біохімічних та інструментальних показників склали 31 практично здорова особа того ж віку.

Метод визначення кінцевих стабільних метаболітів NO в крові базується на відновленні нітратів (NO_3) до нітритів (NO_2) з визначенням останніх за реакцією з реактивом Грися. Оптичну щільність вимірюють на спектрофотометрі СФ - 46 (ФЕК) при довжині хвилі 540 нм. Розрахунок кількості нітритів здійснюється за калібрувальним графіком, побудованим за нітритом азоту [20]. Вміст NO визначали за концентрацією його стабільних метаболітів нітриту (NO_2) та нітрату (NO_3), показники обстежених хворих порівнювалися з показниками практично здорових осіб.

Статистичну обробку отриманих результатів дослідження здійснювали на персональному комп'ютері Intel Pentium III 800 за допомогою одно- і багатифакторного дисперсійного аналізу (пакети ліцензійних програм Microsoft Office 97, Microsoft Excel, Stadia 6.1/prof та Statistica).

Отримані результати та їх обговорення

У хворих із сполученою патологією було відмічено зниження показників, які характеризують метаболізм нітроксида, що свідчить про дефіцит NO (табл.1).

Таблиця 1

Рівень нітратів та нітритів у хворих із гіпертонічною хворобою з супутнім СПК з закрепами ($M \pm m$)

Показники	норма (n=31)	обстежені хворі (n=145)
NO_2 , мкмоль/л	11,5±0,6	7,5±0,7**
NO_3 , мкмоль/л	14,1±0,6	7,8±0,3*
$\text{NO}_2 + \text{NO}_3$	25,6±1,8	15,3±2,1**

Примітка: вірогідність різниці показників вирахована між показником групи та нормою при $P < 0,05$ - *; $P < 0,01$ - ** та $P < 0,001$ - ***.

У пацієнтів з ГХ з супутнім СПК з закрепами рівень NO_2 був знижений в 1,5 рази порівняно з показниками практично здорових осіб

і складав $7,5 \pm 0,7$ мкмоль/л. Рівень NO_3 в обстежених пацієнтів, при зіставленні з референтною нормою, також був знижений в 1,8 разів ($7,8 \pm 0,3$ мкмоль/мл; $p < 0,05$). При цьому сума $\text{NO}_2 + \text{NO}_3$ (NO_x) суттєво зменшувалася і досягала $15,3 \pm 2,1$ мкмоль/мл, що було меншим за норму в 1,7 разів ($p < 0,01$).

При аналізі результатів дослідження стабільних метаболітів NO у хворих зі сполученою патологією було встановлено, що рівень NO_2 зменшувався у них в порівнянні з нормою в 1,8 разів і складав у середньому $6,3 \pm 0,7$ мкмоль/мл ($p < 0,01$) (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень нітритів та нітратів у хворих із сполученою патологією в залежності від клінічного перебігу ГХ ($M \pm m$)

Показники	норма (n=31)	Хворі на ГХ з супутнім СПК з закрепами (n=145)	
		Кризовий перебіг ГХ (n = 58)	Стабільний перебіг ГХ (n = 87)
NO_2 , мкмоль/л	11,5±0,6	8,6±0,8*	6,3±0,7**
NO_3 , мкмоль/л	14,1±0,6	11,7±0,9**	10,9±0,8**
$\text{NO}_2 + \text{NO}_3$	25,6±1,8	20,3±1,1**	17,2±0,9***

Примітка: вірогідність різниці показників вирахована між показником групи та нормою при $P < 0,05$ - *; $P < 0,01$ - ** та $P < 0,001$ - ***.

В той же час рівень нітратів зменшувався в 1,3 рази в порівнянні з показником у здорових осіб. Сума нітратів і нітритів була меншою в порівнянні з практично здоровими особами в 1,5 рази ($17,2 \pm 0,9$ мкмоль/л; $p < 0,001$).

Зміни показників метаболізму оксиду азоту у хворих основної групи і групи зіставлення були однотиповими (табл. 3).

Таблиця 2

Рівень нітритів та нітратів у хворих на гіпертонічну хворобу з супутнім СПК з закрепами до лікування ($M \pm m$)

Показники	норма (n=31)	Основна група (n=89)	Група зіставлення (n=56)	P
NO_2 , мкмоль/л	11,5±0,6	7,9±0,8*	8,0±0,8*	>0,05
NO_3 , мкмоль/л	14,1±0,6	9,7±0,9**	9,5±0,8**	>0,05
$\text{NO}_2 + \text{NO}_3$	25,6±1,8	17,6±1,2**	17,5±1,2**	>0,1

Примітка: вірогідність різниці показників вирахована між показником групи та нормою при $P < 0,05$ - *; $P < 0,01$ - ** та $P < 0,001$ - ***.

В основній групі хворих рівень нітритів та нітратів у крові склав $7,8 \pm 0,8$ і $9,9 \pm 0,9$ мкмоль/л ($p < 0,05$) відповідно, тобто кратність зниження означених показників до норми була 1,5 рази як для NO_2 , так і NO_3 . Сума кінцевих метаболітів NO в цій групі достовірно менша за показники референтної норми в 1,5 рази. В групі зіставлення аналогічні показники склали: NO_2 - $8,0 \pm 0,8$ мкмоль/л, NO_3 - $9,5 \pm 0,8$ мкмоль/л, що було менше норми в 1,4 і 1,5 разів відповідно. Показник, що характеризує суму нітритів і нітратів, практично не відрізнявся від показника NO_x в основній групі ($17,5 \pm 1,2$; $p > 0,1$).

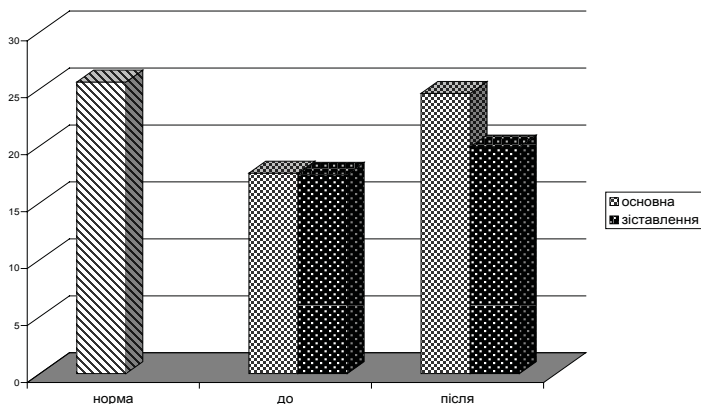
Комплексна терапія із застосування глутаргіну як донатора оксиду азоту і гепафорте позитивно впливала на вазорегулюючу функцію судинного ендотелію в хворих на ГХ з супутнім СПК з закрепами. При цьому більш суттєва динаміка спостерігалася за показником кінцевих метаболітів NO у крові (табл. 4).

Таблиця 4

Рівень нітритів та нітратів у хворих на гіпертонічну хворобу з супутнім СПК з закрепами після завершення лікування ($M \pm m$)

Показники	норма (n=31)	Основна група (n=89)	Група зіставлення (n=56)	P
NO_2 , мкмоль/л	$11,5 \pm 0,6$	$11,1 \pm 0,8^*$	$9,1 \pm 1,4^{**}$	$< 0,05$
NO_3 , мкмоль/л	$14,1 \pm 0,6$	$13,5 \pm 0,8$	$11,8 \pm 1,2^{**}$	$< 0,05$
$\text{NO}_2 + \text{NO}_3$	$25,6 \pm 1,8$	$24,6 \pm 1,7^{**}$	$19,9 \pm 2,7^{**}$	$< 0,05$

Примітки: вірогідність різниці відносно норми * - при $P < 0,05$, ** - $P < 0,01$, *** - $P < 0,001$; P - показник різниці між основною групою і групою зіставлення.

Рис.1. Динаміка NO_x у хворих із сполученою патологією під впливом лікування.

Нами відзначено, що в крові хворих основної групи вірогідно зростав вміст NO_2 до $11,1 \pm 0,8$ мкмоль/л, тобто кратність зростання складала 1,5; показник досягав нижньої межі норми. Показник NO_3 у сироватці крові хворих підвищувався в 1,4 рази і дорівнював $13,5 \pm 0,8$ мкмоль/л ($p < 0,05$). Після проведеного лікування концентрація NO_x зростає в сироватці крові хворих до $24,6 \pm 1,7$ мкмоль/л (рис. 1).

Висновки

1. В обох групах обстежених хворих з розглядаємою сполученою патологією ендотеліальна дисфункція була виражена однотипово: зменшенням метаболітів оксиду азоту в крові.

2. У хворих на ГХ з супутнім СПК з закрепами після проведення загальноприйнятої терапії відзначався зріст рівня кінцевих метаболітів NO у крові.

3. В групі хворих, які додатково до загальноприйнятого лікування одержували комбінацію глутаргіну та гепафорте, відмічалася нормалізація показників кінцевих метаболітів NO у крові. Однак, отримані дані вказують на більш виражений ефект від проведеної терапії у хворих із сполученою патологією з включенням цієї комбінації.

Література

1. Сіренко Ю.М. Оцінка втілення Програми профілактики і лікування артеріальної гіпертензії в практику охорони здоров'я / Ю.М. Сіренко, І.М. Горбась, І.П. Смирнова // Український кардіологічний журнал. - 2004. - № 1. - С. 9-14.
2. Свищенко Е.П. Артериальная гипертензия: практическое руководство / Е.П. Свищенко, В.Н. Коваленко; под ред. В.Н. Коваленко. - К.: Моріон, 2001. - 528 с.
3. Сіренко Ю.М. Артеріальна гіпертензія / Сіренко Ю.М. - К.: Моріон, 2002. - 204 с.
4. Яковлев А.А. Синдром раздраженного кишечника: клинико-патогенетические аспекты и дифференцированная терапия: автореф. дис. ... докт. мед. наук / А.А. Яковлев. - Ростов-на-Дону, 2002. - 40 с.
5. Харченко Н.В. Синдром раздраженного кишечника: от диагностики к лечению / Н.В. Харченко // Ліки України. - 2005. - № 3 (92). - С. 41-45.
6. Иванова Л.Н. Патология пищеварительной системы в условиях экологического прессинга / Иванова Л.Н. - Луганск: изд-во ЛГМУ, 2000. - 170 с.
7. Синдром раздраженного кишечника / И.А. Макарова, Д.Н. Новожилов, Ф.Р. Хадзегова, И.Д. Лоранская // Лечебное дело. - 2006. - № 1. - С. 412.
8. Марков Х.М. Оксидантный стресс и дисфункция эндотелия / Х.М. Марков // Патолог, физиология и эксперим. терапия. - 2005. - № 4. - С. 5-9.

9. Зодионченко В.С. Дисфункция эндотелия и артериальная гипертензия: терапевтические возможности / В.С. Зодионченко, Т.В. Адашева, А.П. Сандомирская // Рус. мед. журн. - 2002. - № 1. - С. 11-15.

10. Марков Х.М. Молекулярные механизмы дисфункции сосудистого эндотелия / Х.М. Марков // Кардиология. - 2005. - № 12. - С. 62-72.

11. Бова А.А. Роль вазоактивных факторов в развитии артериальной гипертензии / А.А. Бова, Е.Л. Трицветова // Кардиология. - 2001. - Т.41, № 7. - С. 57-58.

12. Factors involved in the effects of losartan on endothelial dysfunction induced by aging in SHR / R. Maeso, E. Rodrigo, R. Munoz-Garcia [et al.] // Kidney Int. Suppl. - 1998. - Vol. 68. - P. 30-35.

13. Patti G. The role of endothelial dysfunction in the pathogenesis and in clinical practice of atherosclerosis. Current evidences / G. Patti, R. Melfi, G. Di Sciascio // Recenti Prog. Med. - 2005. - Vol. 96 (10). - P. 499-507.

14. Pfeiffer S. Nitric oxide Chemical puzzles posed by a biological messenger / S. Pfeiffer, B. Mayer, B. Hemmens // Angew. Chem. Int. Ed. - 1999. - Vol. 38. - P. 1714-1731.

15. Зотова И.В. Синтез оксида азота и развитие атеросклероза / И.В. Зотова, Д.А. Затеищikov, Б.А. Сидоренко // Кардиология. - 2000. - № 4. - С. 58-67.

16. Нарушение продукции оксида азота у мужчин молодого возраста с артериальной гипертензией и немедикаментозный метод ее коррекции / Н.П. Лямина, В.Н. Сенчихин, Д.А. Покидышев, Е.Б. Манухина // Кардиология. - 2001. - № 9. - С. 17-21.

17. Роль оксида азота и кислородных свободных радикалов в патогенезе артериальной гипертензии / Е.Б. Манухина, Н.П. Лямина, П.В. Долотовская [и др.] // Кардиология. - 2002. - № 11. - С. 73-84.

18. Бабак О.Я. Глутаргин - фармакологическое действие и клиническое применение / О.Я. Бабак, В.М. Фролов, Н.В. Харченко. - Харьков; Луганск: Элтон, 2005. - 456 с.

19. Ипатова О.М. Фосфоглив: механизм действия и применение в клинике / О.М. Ипатова; под ред. А.И. Арчакова. - М.: изд-во ГУ НИИ биомед. химии РАМН, 2005. - 318 с.

20. Патент на корисну модель України. МКВ А 61 5/02 05. Способ визначення вмісту оксиду азоту в тканині та біологічних рідинах / Орлова О.А., Комаревцева І.О., Комаревцев В.М. - Заява № 2002032337, пріоритет від 10.10.2002.

Резюме

Иванова Л.М., Холина О.А., Сабковська Х.О., Ліпатнікова Г.С. Ефективність лікування гіпертонічної хвороби із супутнім синдромом подразненого кишечника з закрепками при використанні комбінації глутаргину та гепафорте за вмістом оксиду нітрогену.

У статті представлені дані ефективності призначення комбінації препаратів глутаргину та гепафорте хворим з гіпертонічною хворобою у поєднанні з синдромом подразненого кишечника з закрепками за вмістом у крові хворих кінцевих стабільних метаболітів оксиду нітрогену.

Ключові слова: гіпертонічна хвороба, синдром подразненого кишечника з закрепками, оксид азоту, глутаргін, гепафорте.

Резюме

Иванова Л.Н., Холина Е.А., Сабковская К.А., Липатникова А.С. Эффективность лечения гипертонической болезни в сочетании с синдромом раздраженного кишечника с запорами по содержанию оксида азота.

В статье представлены данные эффективности назначения комбинации препаратов глутаргина и гепафорте больным с гипертонической болезнью в сочетании с синдромом раздраженного кишечника с запорами по содержанию конечных стабильных метаболитов оксида азота.

Ключевые слова: гипертоническая болезнь, синдром раздраженного кишечника с запорами, оксид азота, глутаргин, гепафорте.

Summary

Ivanova L.N., Kholina E.A., Sabkovskaya K.A., Lipatnikova A.S. The effectiveness of treatment of hypertension in combination with irritable colon syndrome-constipation by content nitric oxide.

The paper presents the effectiveness of the appointment of a combination of drugs glutargin and gepaforte patients with hypertension in combination with irritable colon syndrome with constipations on the content of the final stable metabolites of nitric oxide.

Key words: hypertension, irritable colon syndrome with constipations, nitric oxide, glutargin, gepaforte.

Рецензент: д.мед.н., проф. Ю.М. Колчин